

**Αρ. Φακ: Α.Κ.Ρ. 62/2017, Α/Π 161/2019, Α/Π 557/2019, Α/Π 588/2019,
Α/Π 1798/2019, Α/Π 1803/2019 Α/Π 271/2020, Α/Π 1252/2020**

**Τοποθέτηση
Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
αναφορικά με τη ρητορική που προάγει τον ρατσισμό και την ξενοφοβία
και τις ειδικότερες προεκτάσεις που έχει η ρητορική αυτή
όταν αναπτύσσεται στο διαδίκτυο**

Ερευνών Λειτουργός: Γιώργος Κακότας

Λευκωσία, 14 Ιουλίου, 2021

A. Εισαγωγή

Η ρητορική μίσους στο δημόσιο λόγο είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο, το οποίο αναγνωρίζεται διεθνώς ότι έχει ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες (τόσο σε επίπεδο ατόμων όσο και σε επίπεδο κοινωνίας ευρύτερα) και, για την αντιμετώπισή του, έχουν προωθηθεί, τα τελευταία χρόνια, ποικίλες δράσεις από διεθνείς φορείς και οργανισμούς.

Σύμφωνα με την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης¹ η ρητορική μίσους (hate speech): *«περιλαμβάνει κάθε μορφή έκφρασης που διαδίδει, υποκινεί, προωθεί ή δικαιολογεί το φυλετικό μίσος, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλες μορφές μίσους που στηρίζονται στη μισαλλοδοξία, όπως τη μισαλλοδοξία που εκφράζεται μέσα από επιθετικό εθνικισμό και εθνοκεντρισμό, διάκριση και εχθρότητα κατά μειονοτήτων, μεταναστών και ανθρώπων μεταναστευτικής καταγωγής.»*

Δυστυχώς, φαινόμενα ρητορικής μίσους παρατηρούνται αρκετά συχνά και στην Κύπρο. Το γεγονός αυτό προκύπτει και μέσα και από τον αριθμό και τη φύση καταγγελιών που υποβλήθηκαν τα τελευταία χρόνια στο Γραφείο μου, και αφορούσαν περιστατικά ρατσιστικής και ξενοφοβικής ρητορικής. Τα περισσότερα, μάλιστα από αυτά, αφορούσαν σε ρητορική που εκφράστηκε δημόσια στο διαδίκτυο, είτε σε δημοσιεύματα, είτε σε σχόλια αναγνωστών δημοσιευμάτων, είτε σε αναρτήσεις σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ρητορικής μίσους ήταν το περιστατικό που έγινε τον Οκτώβριο του 2019 σε χώρο στάθμευσης στη Λάρνακα, κατά το οποίο, κύπριες γυναίκες επιτέθηκαν ρατσιστικά σε Ρωσίδα γυναίκα που ζει μόνιμα στην Κύπρο. Με τη δημοσίευση βίντεο του περιστατικού στα Μέσα Κοινωνικής δικτύωσης, την ίδια μέρα προβήκαμε σε δημόσια τοποθέτηση με την οποία καταδικάστηκε με έντονο τρόπο η σωματική και λεκτική βία κατά του θύματος, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειάς της.

Όπως συγκεκριμένα αναφέρθηκε στην Τοποθέτηση:

«Ο λόγος ο οποίος χρησιμοποιήθηκε, η ένταση αλλά και οι χειρονομίες, .. οδηγ(ησαν) ..στη διαπίστωση ότι εκτοξεύτηκε εχθρότητα απέναντι σε μια γυναίκα στη βάση των χαρακτηριστικών της τα οποία σχετίζονται με την εθνική της καταγωγή.. και εμπερι(είχε) το στοιχείο της υποτίμησης .. σε τέτοιο βαθμό που όχι μόνο συνιστ(ούσε) λόγο ρατσιστικό, αλλά σε περίπτωση αναπαραγωγής (είχε) τη δυνατότητα να επηρεάσει τρίτα πρόσωπα σε τέτοιο βαθμό, όπου σε μια

---

¹ Σύσταση (97) 20 της Επιτροπής Υπουργών του ΣτΕ

διαδοχική αλληλουχία αντιγραφής και μίμησης τέτοιων συμπεριφορών και συνειδήσεων να οδηγήσει στην διάπραξη βίαιων πράξεων.»

Στη συνέχεια της δημόσιας τοποθέτησης για το περιστατικό, είχαμε αλληλογραφία με τον Αρχηγό Αστυνομίας, με την οποία του διαβιβάστηκε η θέση ότι το συγκεκριμένο περιστατικό θα έπρεπε να τύχει διερεύνησης ως ρατσιστικό αδίκημα και ως τέτοιο να προωθηθεί στα πλαίσια ποινικής δίωξης .

Η υπόθεση κρίθηκε αρχικά από το Επαρχιακό Δικαστήριο, το οποίο σύμφωνα με την απόφαση του Εφετείου, απέτυχε να διακρίνει το στοιχείο της προκατάληψης, με αποτέλεσμα το Ανώτατο Δικαστήριο, το οποίο, σε πρόσφατη απόφαση του την 1^η Ιουλίου 2021 (Ποινική Έφεση Αρ. 4/2021), αφού χαρακτήρισε το τα όσα έγιναν ως «επεισόδιο ρατσιστικού μίσους», καταδίκασε 2 κύπριες γυναίκες που επιτέθηκαν στο θύμα, επιβάλλοντας τους ποινές για τα αδικήματα της εξύβρισης, της κοινής επίθεσης, αλλά και της «υποκίνησης βίας» σε συνδυασμό με το στοιχείο της προκατάληψης το οποίο αναπόφευκτα λειτουργούσε ως επιβαρυντικός παράγοντας στην επιμέτρηση της ποινής (Βλ. Παρ. [36]).

Το Γραφείο μου, σε συνεργασία με το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Office for Democratic Institutions and Human Rights - ODIHR) του Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), έχουμε αναλάβει από κοινού πρωτοβουλία για τη διερεύνηση των δυνατοτήτων που υπάρχουν για την ανάπτυξη και την προώθηση διυπηρεσιακής συνεργασίας (interagency co-operation) μεταξύ αρμόδιων δημόσιων αρχών και φορέων της κοινωνίας των πολιτών, με σκοπό την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους στην Κύπρο.

Στα πλαίσια αυτά, στις 22 Μαρτίου 2021 διοργανώσαμε με τον ODIHR, διαδικτυακή Συνάντηση για την προώθηση αυτής της διυπηρεσιακής συνεργασίας, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι εμπλεκόμενων φορέων, όπως η Υπουργός Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης, ο Βοηθός Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας ο Αρχηγός της Αστυνομίας και εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών.

Πρόσφατα, δε, ετοιμάσαμε με τον ODIHR Πλαίσιο/Περιγράμμα (outline) με μελλοντικές δράσεις που προγραμματίζουμε να κάνουμε, για περαιτέρω ενίσχυση του πλαισίου αντιμετώπισης των εγκλημάτων μίσους στην Κύπρο και επιμόρφωση των στελεχών των δημόσιων αρχών που έχουν αρμοδιότητα να αναγνωρίζουν, να καταγράφουν και να διώκουν ρατσιστικά αδικήματα.

Ως εκ τούτου με αφορμή την προαναφερόμενη καταδικαστική Απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου, αλλά τη χρονική συγκυρία της δράσης μας με το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣΕ για ενίσχυση του πλαισίου καταπολέμησης των εγκλημάτων μίσους στην Κύπρο, κρίθηκε αναγκαία η παρούσα Τοποθέτηση, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων μου ως Φορέας Ισότητας και Καταπολέμησης των Διακρίσεων και στη βάση των διατάξεων του περί Καταπολέμησης των Φυλετικών και Ορισμένων Άλλων Διακρίσεων (Επίτροπος) Νόμου του 2004 (Ν. 42(I)/2004).

Στόχος της παρούσας Τοποθέτησης είναι:

- Να παραθέσει και να αναλύσει το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τα ζητήματα της ρητορικής μίσους και της ελευθερίας της έκφρασης, επισημαίνοντας το γεγονός ότι το δικαίωμα στην ελευθερία δύναται, με βάση τον νόμο, να υπαχθεί σε όρους και περιορισμούς, σε περιπτώσεις που διατυπώνονται απόψεις που προάγουν ή υποκινούν την εχθρότητα έναντι συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού, αλλά και γενικότερα σε περιπτώσεις που τίθενται ζητήματα σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων άλλων προσώπων.
- Να σημειώσει τον κρίσιμο ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ) στην καταπολέμηση του φαινομένου της ρητορικής μίσους, και,
- Να υποδείξει τις ευθύνες που έχει η Αστυνομία στην καταπολέμηση της δημόσιας ρητορικής που προάγει ή υποκινεί τη μισαλλοδοξία κατά συγκεκριμένων ομάδων προσώπων, στη βάση της φυλής, του χρώματος, της εθνικής καταγωγής ή της θρησκείας και σεξουαλικού προσανατολισμού.

B. Περιγραφή καταγγελιών που αφορούσαν τη δημόσια έκφραση ρητορικής μίσους

Για να αναδείξω το πρόβλημα της ρητορικής μίσους στην κυπριακή κοινωνία, και τρόπους που αυτό εκδηλώνεται, κρίνων σκόπιμο να παραθέσω πιο κάτω παραδείγματα σχετικών καταγγελιών που μου υποβλήθηκαν:

Παράπονο με αρ. φακ.: Α.Κ.Ρ. 62/2017

Παράπονο μη κυβερνητικού οργανισμού σε σχέση με ανάρτηση Κύπριας πολιτίδας στην ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης Facebook.

Στην επίμαχη ανάρτηση, αναφέρονταν τα εξής:

«Είμαι χωρισμένη μητέρα με 3 παιδιά. Έπαιρνα επίδομα μονογονιού και πολυτέκνων €800. Πριν 2 μήνες μου έκαναν αποκοπή σχεδόν €300 γιατί η μία μου κόρη έκλεισε τα 18. Το ότι ετοιμάζεται να πάει φοιτήτρια το αγνοούμε και ότι για αρκετό καιρό εγώ η μάνα ήμουν άνεργη, το αγνοούμε και αυτό. ....

Η πιο κάτω ανάλυση ήρθε στα χέρια μου από εγκυρότατη πηγή. Ούτε γνωρίζω τον κύριο Α..... ούτε έχω κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα μαζί του. Κάθε άλλο τον συγχαίρω που καταφέρνει να ξεζουμίζει τέτοια λεφτά από το κράτος.

Η απορία μου είναι άλλη ... γιατί εγώ η ηλίθια, γιατί περί ηλιθιότητας πρόκειται, πρέπει να δουλεύω για να ζήσω την οικογένειά μου και να κάνω δύο και τρεις δουλειές στην ανάγκη; Γιατί εγώ να μη θέλω να γίνομαι βάρος του κράτους και των υπολοίπων συμπολιτών μου, που μπορεί να έχουν περισσότερη ανάγκη;

Στην τελική γιατί να είμαι πολίτης της ΚΔ και να μην είμαι και εγώ πολιτικός πρόσφυγας ή όπως αλλιώς θέλετε να τους αποκαλείτε;

Ε λοιπόν να σας πω κάτι... είστε ένα κράτος που καλλιεργείτε τον ρατσισμό. Και ΝΑΙ! Από απόψε δηλώνω επίσημα ότι είμαι ρατσίστρια και απαιτώ από την χώρα μου να μου δώσει τα ίδια δικαιώματα που δίνει και στον κάθε αλλοδαπό, λαθρομετανάστη που φεύγει λιποτάκτης από τη χώρα του και εμείς τους επιβραβεύουμε. Άτε ρε και παρετάτε μας!!!!»

Στην καταγγελία, υποστηρίχθηκε ότι:

- Η συγκεκριμένη ανάρτηση στο Facebook στοχοποιούσε όχι μόνο το συγκεκριμένο άτομο, (κάτοχο συμπληρωματικής προστασίας), αλλά και γενικά όλους τους «πολιτικούς

πρόσφυγες», χαρακτηρίζοντας τους, αφενός «ως βάρος του κράτους και των υπόλοιπων συμπολιτών τους που μπορεί να έχουν περισσότερη ανάγκη», και, αφετέρου, ως «αλλοδαπ(ούς) λαθρομετανάστ(ες) που φεύγουν λιποτάκτες από τη χώρα τους και...τους επιβραβεύουμε».

- Η συνεχής αντιπαραβολή της υπό αναφορά περίπτωσης, που ελάμβανε Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (Ε.Ε.Ε), με την περίπτωση της Κύπριας μονογονιού, προήγαγε, μέσω της συναισθηματικής φόρτισης των αναγνωστών, τη ρατσιστική προκατάληψη και ενδεχομένως την υποκίνηση μίσους και βίας εναντίον προσφύγων, μεταναστών και μουσουλμάνων.

Από τη διερεύνηση της υπόθεσης διαπιστώθηκε ότι η περίπτωση στην οποία αναφερόταν η ανάρτηση και το δημοσίευμα αφορούσε σε επταμελή οικογένεια (τους 2 γονείς και τα 5 παιδιά τους), η οποία ζούσε στην Κύπρο με καθεστώς συμπληρωματικής προστασίας. Διαπιστώθηκε επίσης ότι:

- Στην επίμαχη ανάρτηση γινόταν σύγκριση 2 διαφορετικών επιδομάτων – το επίδομα που ελάμβανε η Κύπρια πολίτιδα ως μονογονιός και το Ε.Ε.Ε. που λάμβανε η οικογένεια στη βάση των αναγκών του λήπτη και τον αριθμό μελών της οικογένειάς του.
- Η καταβολή του ποσού στην οικογένεια (τόσο σε σχέση με την κάλυψη των βασικών της αναγκών, όσο και σε σχέση με την παροχή στέγασης), είχε γίνει σύμφωνα με το Νόμο.

Παράπονο με αρ. φακ.: Α/Π 161/2019

Παράπονο, σε σχέση με διαδικτυακό δημοσίευμα τον Ιανουάριο 2019, με τίτλο «Αλλοδαπός απειλούσε ότι θα βάλει φωτιά για ένα επίδομα», καθώς και σε σχέση με τα σχόλια που αναρτήθηκαν από πολίτες κάτω από το άρθρο, τόσο στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας, όσο και στη σελίδα της στο Facebook.

Στο επίμαχο δημοσίευμα αναφέρονταν τα πιο κάτω:

«Σε κινητοποίηση τέθηκαν Αστυνομία και Πυροσβεστική στη Λευκωσία, καθώς αλλοδαπός απειλούσε ότι θα βάλει φωτιά στη Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης στη Λευκωσία.

Σύμφωνα με πληροφορίες, ο Καμερουνέζος μετέβη στο Τμήμα Εργασίας για να λάβει κάποιο επίδομα, το οποίο ισχυριζόταν ότι δικαιούτο.

Στο Τμήμα πληροφορήθηκε ότι δεν είναι δικαιούχος, καθώς εργοδοτείται και τότε τα πράγματα ξέφυγαν.

Σύμφωνα με την Αστυνομία, ο αλλοδαπός έχυσε ένα μπουκάλι βενζίνη στον προθάλαμο του κτηρίου και φώναζε ότι θα βάλει φωτιά.

Στο τέλος, τον περιέλαβαν τα μέλη της αστυνομικής δύναμης και τον μετέφεραν στον Κεντρικό Αστυνομικό Σταθμό για τα περαιτέρω.»

Με αφορμή τη δημοσίευση του άρθρου, κάποιοι αναγνώστες ανάρτησαν σε ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας και στην σελίδα της στο Facebook, αριθμό «σχολίων», κατά του υπό αναφορά αλλοδαπού. Πιο κάτω αναφέρω, ενδεικτικά, ορισμένες από αυτές τις αναρτήσεις:

«Δώστε του πλασμάτου ένα σπύρτο ολάν να δω αν το ανάψει. Εγεμώσαμε κούλλουφους δαμέσα»

«Να τον βοηθήσω θέλω ... έχω zirron (αναπηήρα)»

«Ούλλοι σας ρε είπατε να πάρετε σπύρτα, σαν δεν ντρέπεστε ..... ένα λουκάνικο εν εβρέθηκε κανένas να φέρει και κανένα χαλλουμούι σε περίπτωση που ανάψει;»

«Καλό ψήσιμο»

«Ελεύθερα αλλά μακριά από ξερά χόρτα»

«Στο καλό και πάρε κι άλλους μαζί σου»

«Αφήστε τον να καεί, θα έχουμε μείον ένα».

«Εσύ που είσαι ανθρωπίστρια και αγαπάς τον κόσμο όλο, να τους βάλεις σπίτι σου. Κι as είμαστε εμείς οι βλάκες που αντιδρούμε στον κάθε γύφτο λαθρομετανάστη που έρχεται στη χώρα μας και κάνει ότι θέλει.»

«Πως διάολο έχει κατακλυσθεί αυτή η χώρα από "αιτητές ασύλου" είναι απορίας άξιον. Ρε άντε να πνιγείτε όλοι σε αυτή τη σκατο-χώρα. Ποιος σας είπε ότι εμείς οι Κύπριοι πολίτες δεχόμαστε να πληρώνουμε όποιον αλλοδαπό βγάξει έξω η θάλασσα? Μα είστε σοβαροί? Στείλτε τον πίσω στη χώρα του.»

Παράπονα με αρ. φακ.: Α/Π 557/2019 και Α/Π 588/2019

Παράπονα από τον κ. ΧΧΧΧΧ, Δικηγόρο, και από την κ. ΧΧΧΧΧ, Μέλος της ΧΧΧΧ Επιτροπής του ΧΧΧΧ Κόμματος, σχέση με άρθρο που δημοσιεύτηκε σε ιστοσελίδα τον Μάρτιο του 2019.

Το άρθρο αφορούσε το θέμα της τοποθεσίας ανέγερσης Καθεδρικού Ναού στην Πάφο και τη συζήτησή του από το Δημοτικό Συμβούλιο της Πόλης.

Μεταξύ άλλων, στο εν λόγω άρθρο γίνονταν οι ακόλουθες αναφορές:

.....

Ο Κήπος, ή καλύτερα ο ακαλαίσθητος σήμερα χώρος ανατολικά και νότια του Δημαρχιακού Μεγάρου, αποτελεί πια παρελθόν για τους κατοίκους. Έχει μετατραπεί σε χώρος συνάθροισης αλλοδαπών ιερόδουλων που κατά τις αργίες με τις απρεπείς και ασεβείς ενέργειές τους σκανδαλίζουν αφάνταστα τους πιστούς και φιλήσυχους πολίτες .....

Στο παράπονο υποστηρίχθηκε ότι η ειδικότερη αναφορά/θέση ότι ο Κήπος έχει «μετατραπεί σε χώρο συνάθροισης αλλοδαπών ιερόδουλων» που με «απρεπείς και ασεβείς» ενέργειες «σκανδαλίζουν» τους πολίτες, ήταν ρατσιστική και σεξιστική έναντι μιας ομάδας ανθρώπων.

Παράπονα με αρ. φακ.: Α/Π 1798/2019 και Α/Π 1803/2019

Παράπονο από τον κ. XXXXX, στις 24 Σεπτεμβρίου 2019, σε σχέση ανάρτηση σχολίου στην σελίδα διαδικτυακής εφημερίδας στο Facebook.

Συγκεκριμένα, ο κ. XXXXX ανέφερε ότι, κάτω από σχετικό δημοσίευμα, το οποίο έκανε αναφορά σε πολιτίδα της Βόρειας Μακεδονίας, αναγνώστης της εφημερίδας, έγραψε ότι θα έπρεπε να της χορηγήσουν θανατηφόρο ένεση επειδή είναι πολιτίδα της Βόρειας Μακεδονίας.

Το σχετικό δημοσίευμα έκανε αναφορά σε περιστατικό που καταγγέλθηκε στο Γραφείο μου, (αρ. φακ.: ΑΠ 1798/2019), το οποίο αφορούσε στη συμπεριφορά που επιδείχθηκε από νοσηλευτικό προσωπικό στο Κέντρο Υγείας Αγλαντζιάς, έναντι της κύπριας ασθενούς, όταν αυτή ανέφερε ότι γεννήθηκε στη Βόρεια Μακεδονία. Σύμφωνα με το παράπονο, η συμπεριφορά αυτή ήταν ανάρμοστη, προσβλητική και ρατσιστική στη βάση της καταγωγής της ασθενούς.

Παράπονο με αρ. φακ.: Α/Π 271/2020

Παράπονο από τον κ. XXXXX συντάκτη σε διαδικτυακή εφημερίδα, σε σχέση με πληθώρα, όπως ανέφερε, ρατσιστικών και υβριστικών σχολίων τα οποία εντόπισε στην ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης Facebook, με αφορμή δημοσιεύματα στα ΜΜΕ που αναφέρονταν σε συγκεκριμένο αλλοδαπό.

Τα δημοσιεύματα αφορούσαν στην περίπτωση Αιγύπτου άντρα στη Λεμεσό, ο οποίος ανέβηκε σε τσάντσα ανεγειρόμενης πολυκατοικίας και απειλούσε να αυτοκτονήσει. Εντέλει, και μετά την παρέμβαση της Αστυνομίας, ο άντρας πείστηκε να κατεβεί από το κτήριο

Με το παράπονο, ο κ. XXXXX μου διαβίβασε αντίγραφα αριθμού σχολίων που αναρτήθηκαν από πολίτες σε σχέση με το περιστατικό, κάποια από τα οποία, ενδεικτικά, παραθέτω πιο κάτω:

«Ας πέσει»

«Τζιαι που τζιαμέ τζαι τζει. Εννα απειλήσει ο κκιλίντζιρος»

«Φύετε τζιαι αφήστε τον να ππέσει. Ένα τσέκκι πιο λιον»

«Ας τον αφήσουν να ππέσει»

«Αν είναι αλλοδαπός βοηθάτε τον να ππέσει, έχουμε πολλούς»

«Γιατί το λαλεί τζιαι έν το κάμνει.»

«Με την κκελέ να εν σίγουρος».

Παράπονο με αρ. φακ.: Α/Π 1252/2020

Παράπονο από τον κ. ΧΧΧΧΧ τον Ιούλιο του 2020, σε σχέση με το περιεχόμενο ανάρτησης στην ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης Facebook που επιβράβευε την απομάκρυνση αλλοδαπών από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Γ. Θεσμικό Πλαίσιο

Προστασία του Δικαιώματος της Ελευθερίας της Έκφρασης – Περιορισμοί για σκοπούς Προστασίας των Δικαιωμάτων άλλων Προσώπων

Η ελευθερία της έκφρασης και διάδοσης ιδεών αποτελεί συστατικό στοιχείο της προσωπικότητας του ανθρώπου και προστατεύεται ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, τόσο με βάση το διεθνές δίκαιο, όσο και την εσωτερική έννομη τάξη.

Ειδικότερη προστασία στην ελευθερία του λόγου και έκφρασης παρέχεται από το άρθρο 19 του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας² και το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα

---

² Άρθρο 19 του Συντάγματος: 1. Έκαστος έχει το δικαίωμα **ελευθερίας του λόγου** και της καθ' οιονδήποτε τρόπον εκφράσεως. 2. Το δικαίωμα τούτου περιλαμβάνει την ελευθερίαν της γνώμης, της λήψεως και μεταδόσεως πληροφοριών και ιδεών άνευ επεμβάσεως οιασδήποτε δημοσίας αρχής και ανεξαρτήτως συνόρων. 3. Η ενάσκησις των δικαιωμάτων.. του παρόντος άρθρου, **δύναται να υποβληθή εις διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς...** προδιαγεγραμμένους υπό του νόμου και αναγκαίους μόνον προς το συμφέρον της ασφάλειας...ή της συνταγματικής τάξεως ή της δημοσίας ασφάλειας ή της δημοσίας τάξεως ή της δημοσίας υγείας ή των δημοσίων ηθών **ή προς προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων άλλων»**

Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)³. Μάλιστα, στις διατάξεις αυτές διευκρινίζεται ότι αυτή η ελευθερία της έκφρασης περιλαμβάνει την ελευθερία της γνώμης, της λήψης και μετάδοσης γεγονότων, πληροφοριών, μηνυμάτων, ειδήσεων, και γενικότερα κάθε άποψης με την οποία ένα πρόσωπο εκφράζει τα συναισθήματα και τις ιδέες του.

Όπως έχει υποδείξει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) μέσα από τη νομολογία του, η ελευθερία της έκφρασης συνιστά ένα από τους βασικούς πυλώνες μίας πλουραλιστικής και δημοκρατικής κοινωνίας. Σε μία, μάλιστα, από τις πιο γνωστές Αποφάσεις του (Υπόθεση Handyside κατά του Ηνωμένου Βασιλείου⁴), το ΕΔΔΑ διατύπωσε τη θέση ότι:

«Η ελευθερία της έκφρασης συνιστά αναγκαίο θεμέλιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας, μια από τις βασικές προϋποθέσεις για την πρόοδο της και για την ανάπτυξη κάθε ανθρώπου. Εφαρμόζεται όχι μόνο στην "πληροφόρηση" ή στις "ιδέες" που γίνονται ευνοϊκά δεχτές ή θεωρούνται ως ανώδυνες ή αδιάφορες, αλλά, επίσης, σε εκείνες που προσβάλλουν, πλήττουν ή ενοχλούν το Κράτος ή οποιοδήποτε τμήμα του πληθυσμού. Τέτοιες είναι οι απαιτήσεις της πλουραλιστικής ανεκτικότητας και του ανοιχτού πνεύματος, χωρίς τις οποίες δεν νοείται η ύπαρξη δημοκρατικής κοινωνίας».

Οι πιο πάνω αρχές έχουν επαναληφθεί σε αριθμό μεταγενέστερων Αποφάσεων του ΕΔΔΑ οι οποίες αφορούσαν την άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης.

Το ΕΔΔΑ έχει επίσης αναγνωρίσει την ειδικότερη σημασία και ρόλο που έχει η ελευθερία έκφρασης των δημοσιογράφων σε μια δημοκρατική κοινωνία, θέτοντας την υπό το προστατευτικό πλαίσιο του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ⁵. Μάλιστα, μέσα από τη νομολογία του, το ΕΔΔΑ απέδωσε στα μέσα επικοινωνίας τον ρόλο του «ζωτικού φύλακα» του συμφέροντος των πολιτών (public watchdog role)⁶.

Ωστόσο, το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης δεν συνιστά απόλυτο δικαίωμα και δύναται να υπαχθεί σε διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις οι οποίες προβλέπονται από το νόμο και αποτελούν αναγκαία μέτρα για την εκπλήρωση κάποιων συγκεκριμένων σκοπών, ένας από τους οποίους είναι η προστασία «της υπόληψης ή των δικαιωμάτων άλλων προσώπων»⁷.

³ Άρθρο 10 της ΕΣΔΑ: 1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις **την ελευθερίαν εκφράσεως**. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων... 2. Η άσκηση των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνas **δύνανται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς** ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, **την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων** .....

⁴ Ημερομηνία απόφασης 7/12/1976

⁵ Π.χ. Υπόθεση The Sunday Times v. Ηνωμένου Βασιλείου (Απόφαση 26/4/1979)

⁶ Υπόθεση Goodwin v. Ηνωμένου Βασιλείου, (Απόφαση ημερ. 27/2/1996)

⁷ Παράγραφος 3 του άρθρου 19 του Κυπριακού Συντάγματος και παράγραφος 2 του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ (Βλ. Παρ. 24 της Έκθεσης, Υποσημειώσεις 3 και 4)

Γι' αυτό και σύμφωνα με την νομολογία του ΕΔΔΑ για επίδικες δηλώσεις που έχουν ως σκοπό να προτρέψουν σε βία και προκαλέσουν μίσος «οι εθνικές αρχές απολαμβάνουν ευρύτερου περιθωρίου εκτίμησης όταν εξετάζουν την ανάγκη επέμβασης στο δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης»

Για παράδειγμα, στην απόφαση *Halis Doğan*, το Δικαστήριο θεώρησε ότι τα κρίσιμα δημοσιευθέντα σε εφημερίδα κείμενα σχετικά με το Κουρδικό ζήτημα θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως προτροπή στην επανέναρξη πολεμικών εχθροπραξιών και δικαιολόγηση βίας, επισημαίνοντας ότι «*τα σχόλια που εκφράστηκαν στα κείμενα αφύπνιζαν πρωτόγονα ένστικτα και ενδυνάμωναν ήδη επικρατήσαντα ακραία στερεότυπα, τα οποία είχαν ήδη εκδηλωθεί στο παρελθόν μέσω πράξεων θανάσιμης βίας*».

Αποτελεί δε γενική αρχή του δικαίου προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία εμπεριέχεται στο Άρθρο 17⁸ της ΕΣΔΑ ότι τα δικαιώματα που προστατεύονται στην εν λόγω Σύμβαση δεν μπορούν να ασκούνται κατά τρόπο που να παραβιάζουν τα δικαιώματα τρίτων προσώπων (αρχή της μη κατάχρησης των δικαιωμάτων που προστατεύονται στην Σύμβαση).

Τη δυνατότητα περιορισμού της ελευθερίας της έκφρασης υπό προϋποθέσεις έχει αναγνωρίσει και το ΕΔΔΑ, μέσα από πάγια νομολογία. Θέση του Δικαστηρίου είναι ότι, επειδή «η ανεκτικότητα και ο σεβασμός για την αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπινων όντων, συνιστούν τις βάσεις της δημοκρατικής και πλουραλιστικής κοινωνίας ... μπορεί να είναι κάποτε αναγκαίο να τιμωρούνται ή να αποτρέπονται όλες οι μορφές έκφρασης μέσω των οποίων διαδίδεται, υποκινείται, ενθαρρύνεται ή δικαιολογείται μίσος βασιζόμενο στη μισαλλοδοξία, εφόσον τα μέτρα που λαμβάνονται είναι ανάλογα με το νόμιμο σκοπό που πρέπει να επιτευχθεί»⁹.

Ευρεία δε νομολογία του ΕΔΔΑ υπάρχει και σε σχέση με την οριοθέτηση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης ειδικά στον χώρο του διαδικτύου. Σε σχετική απόφαση του Τμήματος Μείζονας Σύνθεσης του ΕΔΔΑ (*Grand Chamber*) στην υπόθεση *Delfi AS v. Estonia*,¹⁰ το Δικαστήριο, αφενός επιβεβαίωσε προγενέστερη πρωτόδικη Απόφασή¹¹ του, με την οποία είχε, κατά πρώτον, αποδώσει (αστική) ευθύνη σε ειδησεογραφική ιστοσελίδα στην Εσθονία για προσβλητικά σχόλια που ανήρτησαν αναγνώστες της κάτω από άρθρο που δημοσίευσε, και, κατά δεύτερον, ότι δεν υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης των Διαχειριστών της ιστοσελίδας (από προγενέστερη απόφαση Δικαστηρίου της Εσθονίας με την οποία τους καταλόγισε ευθύνη για τα προσβλητικά σχόλια των αναγνωστών τους).

Θέση του Δικαστηρίου ήταν ότι τα σχόλια των αναγνωστών στην προκειμένη περίπτωση (τα οποία είχαν αναρτηθεί ανώνυμα ή με ψευδώνυμο) συνιστούσαν ρητορική μίσους έναντι συγκεκριμένου

⁸ Άρθρο 17 - Απαγόρευση κατάχρησης δικαιώματος: «*Ουδεμία διάταξις της παρούσης Συμβάσεως δύναται να ερμηνευθή ως επαγομένη δι' έν Κράτος, μίαν ομάδα ή έν άτομον οιονδήποτε δικαίωμα όπως επιδοθή εις δραστηριότητα ή εκτελέση πράξεις σκοπούσας εις την καταστροφήν των δικαιωμάτων ή ελευθεριών, των αναγνωρισθέντων εν τη παρούση Συμβάσει, ή εις περιορισμούς των δικαιωμάτων και ελευθεριών τούτων μεγαλυτέρων των προβλεπομένων εν τη ρηθείση Συμβάσει.*

⁹ *Gündüz κατά Τουρκίας* (4.12.2003), παρ. 40, *Erbakan κατά Τουρκίας* (6.7.2006), παρ. 56.

¹⁰ [ΕΔΔΑ(μειζ.συνθ.) 16.6.2015, *Delfi AS v. Estonia* (64569/09)]

¹¹ *Delfi AS v. Estonia*, Απόφαση Τμήματος του ΕΔΔΑ, ημερ. 10/10/2013,

προσώπου και ότι οι Διαχειριστές της ιστοσελίδας υποχρεούνται να λάβουν όλα τα πρόσφορα μέτρα αποτροπής της προσβολής των δικαιωμάτων τρίτων από τα σχόλια των αναγνωστών τους.

Τέτοια μέτρα, σύμφωνα με το Δικαστήριο, θα ήταν:

- Η εγκατάσταση συστήματος ελέγχου των σχολίων των αναγνωστών, ώστε να εντοπίζονται και να μην δημοσιεύονται ή να διαγράφονται μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα από την ανάρτησή τους, τα όποια απρεπή, υβριστικά, ή απειλητικά σχόλια, ιδίως όταν αυτά στρέφονται κατά συγκεκριμένου προσώπου, και,
- Η συμπερίληψη δήλωσης στην ιστοσελίδα ότι τα σχόλια των αναγνωστών δεν αντανakλούν τις απόψεις των Διαχειριστών και ότι απαγορεύονται σχόλια που περιέχουν απειλητικές, προσβλητικές ή μισαλλόδοξες εκφράσεις ή παρακινούν σε βία ή παράνομες ενέργειες.

Για να καταλήξει στην απόφασή του το Δικαστήριο συνεκτίμησε το ότι, στην υπό εξέταση περίπτωση, τα επίμαχα σχόλια είχαν αναρτηθεί στο διαδίκτυο, μέσω του οποίου, όπως σημείωσε, τα όποια δυσφημιστικά σχόλια ή άλλα σχόλια που απαγορεύονται, συμπεριλαμβανομένης της ρητορικής μίσους και της ρητορικής που υποκινεί τη βία, μπορούν, όπως ποτέ πριν, να διαδοθούν παγκοσμίως μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα και μερικές φορές να συνεχίζουν να παραμένουν αναρτημένα και διαθέσιμα.

Στην αιτιολογική του σκέψη, το ΕΔΑΔ ανέφερε ακόμη ότι, παρόλο που αναγνωρίζει τα σημαντικά οφέλη από τη λειτουργία του διαδικτύου στην άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης, μαζί με τα οφέλη αυτά μπορεί να προκύψουν και ορισμένοι κίνδυνοι, καθώς και ότι, η ευθύνη (liability) για τέτοιας φύσεως σχόλια πρέπει να διατηρηθεί και να αποτελέσει αποτελεσματική θεραπεία για παραβιάσεις δικαιωμάτων που αφορούν την προσωπικότητα ατόμων.¹²

---

¹² Αιτιολογική σκέψη 110: «The Court notes .... that user-generated expressive activity on the Internet provides an unprecedented platform for the exercise of freedom of expression.... However, alongside these benefits, certain dangers may also arise. Defamatory and other types of clearly unlawful speech, including hate speech and speech inciting violence, can be disseminated like never before, worldwide, in a matter of seconds, and sometimes remain persistently available online...while the Court acknowledges that important benefits can be derived from the Internet in the exercise of freedom of expression, it is also mindful that liability for defamatory or other types of unlawful speech must, in principle, be retained and constitute an effective remedy for violations of personality rights.»

Δ. Νομικό Πλαίσιο

Απαγόρευση της ρητορικής μίσους

Πέραν από την οριοθέτηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης, έχει αναπτυχθεί διεθνώς και ένα νομικό πλαίσιο που παρέχει *απευθείας* προστασία από τη ρητορική η οποία διαδίδει, καλλιεργεί ή προάγει τη μισαλλοδοξία κατά συγκεκριμένων ομάδων προσώπων.

Διατάξεις που απαγορεύουν τη ρητορική μίσους περιλαμβάνονται και στο εθνικό μας δίκαιο, κυρίως στα πλαίσια εναρμόνισης του με διεθνή νομικά κείμενα. Συγκεκριμένα:

- I.* Το Άρθρο 51^A του Ποινικού Κώδικα (κεφ. 154), στο οποίο προβλέπεται ότι : 'Οποιος δημόσια ή με οποιοδήποτε τρόπο και σε οποιαδήποτε μορφή ..... καλλιεργεί τη διαμόρφωση του κλίματος της μισαλλοδοξίας, είναι ένοχος πλημμελήματος και τιμωρείται με φυλάκιση δώδεκα μηνών ή με χρηματική ποινή χιλίων λιρών ή και με τις δύο αυτές ποινές.»
- II.* Ο Νόμος 11(III)/92, ο οποίος τροποποίησε τον Νόμο με τον οποίο η Κύπρος κύρωσε της Σύμβαση των Η.Ε. για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Φυλετικής Διάκρισης.¹³ Συγκεκριμένα το άρθρο 2Α(3) του εν λόγω (τροποποιητικού) Νόμου, προνοεί ότι: «Κάθε πρόσωπο το οποίο δημόσια, είτε προφορικά είτε δια του τύπου .... ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, εκφράζει ιδέες προσβλητικές κατά πρόσωπου ή ομάδας προσώπων λόγω της φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής τους.....είναι ένοχο ποινικού αδικήματος και υπόκειται σε φυλάκιση ...ή σε χρηματική ποινή... ή και τις δύο ποινές».
- III.* Ο Νόμος 26(III)/2004 με τον οποίο η Κύπρος κύρωσε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης του ΣτΕ κατά του Εγκλήματος μέσω του Διαδικτύου, αναφορικά με την Ποινικοποίηση Πράξεων Ρατσιστικής και Ξενοφοβικής Φύσης που Διαπράττονται μέσω Συστημάτων Ηλεκτρονικών Υπολογιστών.

Ο συγκεκριμένος Νόμος παρέχει ειδικότερη προστασία από ρατσιστικό και ξενοφοβικό δημόσιο λόγο που εκφέρεται μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών, και ορίζει, ως "ρατσιστικό και ξενοφοβικό υλικό": «οποιοδήποτε γραπτό υλικό, οποιαδήποτε εικόνα ή οποιαδήποτε άλλη αναπαράσταση ιδεών ή θεωριών, που συνηγορεί ή υποκινεί μίσος, διάκριση ή βία, ενάντια σε

---

¹³ Κυρωτικός Νόμος 13/67

οποιοδήποτε, άτομο ή ομάδα ατόμων, λόγω της φυλής, του χρώματος, της καταγωγής ή της εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης καθώς και θρησκείας, αν χρησιμοποιείται ως πρόσχημα για οποιοδήποτε από τους παράγοντες αυτούς¹⁴

Επίσης, οι διατάξεις του Νόμου ορίζουν, ως ποινικά αδικήματα, με πρόνοια τη φυλάκιση ή/και χρηματική ποινή, συγκεκριμένες ενέργειες που γίνονται μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών, όπως: τη διάδοση ρατσιστικού και ξενοφοβικού υλικού¹⁵, τη διατύπωση απειλών βασισμένων σε ρατσισμό και ξενοφοβία¹⁶, και την εξύβριση άλλων προσώπων βασισμένη σε ρατσισμό και ξενοφοβία¹⁷.

IV. Ο Νόμος 134(I)/2011 για την Καταπολέμηση Ορισμένων Μορφών και Εκδηλώσεων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας, μέσω του Ποινικού Δικαίου, ο οποίος τέθηκε σε εφαρμογή για σκοπούς εναρμόνισης με σχετική Απόφαση-Πλαίσιο της ΕΕ¹⁸.

Ο εν λόγω Νόμος ορίζει ως «ένοχο αδικήματος» οποιοδήποτε: «πρόσωπο, το οποίο εκ προθέσεως.. δημόσια διαδίδει.. και δημόσια υποκινεί.. βία ή μίσος που στρέφεται κατά ομάδας προσώπων ή μέλους ομάδας προσώπων που προσδιορίζεται βάσει της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, κατά τρόπο που διαταράσσει τη δημόσια τάξη ή που έχει απειλητικό, υβριστικό ή προσβλητικό χαρακτήρα..».

E. Νομολογία Κυπριακών Δικαστηρίων

Καταδικαστική Απόφαση Επαρχιακού Δικαστηρίου για Ρατσιστικά Σχόλια σε Μέσο Κοινωνικής Δικτύωσης (Αρ. Υπόθεσης: 775/2018)

Σημαντική θεσμική εξέλιξη, θεωρώ, ότι ήταν η Απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας στις 7/1/2019, με την οποία καταδίκασε Κύπρια γυναίκα για ρατσιστικά σχόλια σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης και της επέβαλε πρόστιμο ύψους 800 ευρώ (Αρ. Υπόθεσης: 775/2018).

Η κατηγορία αφορούσε την ανάρτηση σχολίου από την κατηγορούμενη στις 21/10/2016, στον λογαριασμό που διατηρούσε άλλο πρόσωπο στο Facebook. Συγκεκριμένα, σε επικοινωνία της με το πρόσωπο αυτό, το οποίο προηγουμένως είχε αναρτήσει φωτογραφία της κόρης του ηλικίας 13 ετών, η κατηγορούμενη του ανέφερε: «η γυναίκα σου δεν πρέπει να είναι Κύπρια ή και ακόμα

¹⁴ Άρθρο 2 του Νόμου και του Πρωτοκόλλου.

¹⁵ Άρθρο 4 του Νόμου 26(III)/2004

¹⁶ Άρθρο 5 του Νόμου 26(III)/2004

¹⁷ Άρθρο 6: του Νόμου 26(III)/2004

¹⁸ Απόφαση-Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ

Ευρωπαϊά... Ασιάτισσα μου φαίνεται. τώρα εξηγούνται πολλά πράγματα, ωστόσο δεν έπεσα έξω στη ψυχανάλυσή μου». Αφού της απάντησε ο παραπονούμενος ότι είναι ανόητη και ότι τα παιδιά ήταν υιοθετημένα, η κατηγορούμενη συνέχισε γράφοντας: «και εσύ πιο ανόητος από εμένα που υιοθέτησες από Ασία... βλάκες!».

Κατά την ανάκριση, η κατηγορούμενη δέχτηκε την ανάρτηση των σχολίων και, ακολούθως, στο Δικαστήριο, παραδέχθηκε την κατηγορία διάδοσης ρατσιστικού και ξενοφοβικού υλικού μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, κατά παράβαση των Άρθρων 2 και 4 του περί Πρόσθετου Πρωτόκολλου στη Σύμβαση κατά του Εγκλήματος μέσω του Διαδικτύου, αναφορικά με την Ποινικοποίηση Πράξεων Ρατσιστικής και Ξενοφοβικής Φύσης που Διαπράττονται μέσω Συστημάτων Ηλεκτρονικών Υπολογιστών Νόμου του 2004 [βλ. Παρ. 31 (III)].

Στις καταληκτικές του θέσεις, σχολιάζοντας τη θέση του συνηγόρου της κατηγορούμενης ότι αυτής της φύσεως αδικήματα δεν είναι συχνά, ο Δικαστής διατύπωσε αντίθετη άποψη, ότι τέτοια αδικήματα «είναι συχνά παρά το γεγονός ότι αυτά δεν καταλήγουν στα Δικαστήρια. Πρόσθεσε, ακόμη, ότι «(υ)πάρχει πρόβλημα ρατσισμού στην κοινωνία μας και θα πρέπει να το αντιμετωπίσουμε. Το ότι δεν καταχωρούνται διώξεις δεν σημαίνει ότι δεν υφίσταται το πρόβλημα.»

Ιδιαίτερα σημαντική είναι επίσης η Απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου στην οποία σε σχέση με το περιστατικό ρατσιστική επίθεσης από κύπριες γυναίκες κατά Ρωσίδας που ζει στην Κύπρο τα τελευταία είκοσι χρόνια (Ποινική Έφεση αρ. 4/2001), για την οποία είχαμε προβεί σε δημόσια τοποθέτηση την ίδια μέρα του συμβάντος όπως αναφερθήκαμε στην εισαγωγή της παρούσας Τοποθέτησης.

Η Υπόθεση εξετάστηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο στα πλαίσια της δευτεροβάθμιας του δικαιοδοσίας, μετά από έφεση της Γενικής Εισαγγελίας που υποστήριξε ότι οι χρηματικές ποινές (ύψους € 750) που επέβαλε στις κατηγορούμενες το Πρωτόδικο Δικαστήριο, ήταν ανεπαρκείς

Όπως αναφέρεται και στην Απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου, αφορμή για την επίθεση ήταν η παρατήρηση που έκανε το θύμα στις κατηγορούμενες, 38 και 31 ετών, όταν αυτές, σε χώρο στάθμευσης στο κέντρο της Λάρνακας χτύπησαν με το όχημά τους πάνω σε άλλο, σταθμευμένο, όχημα και συνέχισαν την πορεία τους με πρόθεση να εγκαταλείψουν την σκηνή. Τότε, οι κατηγορούμενες εξήλθαν του αυτοκινήτου τους και, στην παρουσία του ανήλικου παιδιού της μίας από αυτές, άρχισαν να επιτίθενται και να βρίζουν το θύμα με χυδαίο τρόπο, με αναφορές στην (αντιλαμβανομένη από αυτές) φυλετική της καταγωγή.

Ενδεικτικά αναφέρω κάποιες από τις χυδαίες και ακραίες ρατσιστικές λεκτικές αναφορές/επιθέσεις των κατηγορούμενων, όπως αυτές καταγράφονται στην Απόφαση του Δικαστηρίου:

- *Βουλγάρα ...στην χώρα σου έπιανες το cow βυζι έπινες γάλα».*
- *Σκατένη, κωλορουμάνα*
- *«Κωλορουμάνα, κωλοτιτσήρα*
- *"Στην χώρα της «έπινε γάλα από το βυζι της κατσέλλας» και «έτρωε σκατά»",*
- *"Στην Κύπρο ήρθε είτε για τα καμπαρέ, είτε για να την πάρει σπίτι της να καθαρίσει τα παράθυρα και τα πατώματα της."*
- *«Κρατούμε αυτοκίνητο 30 σιλιάες .. αγόρασα το εχτές. Τούτη 30 σιλιάες εν εκράεν», «σε μια βδομάδα βκάλλω 30 σιλιάες».*

Σχολιάζοντας τη φύση και την ένταση της επίθεσης που δέχτηκε το θύμα ,το Δικαστήριο διατύπωσε τη θέση ότι η υπόθεση «χαρακτηρίζεται από μια απύθμενη χυδαιότητα και ένα βαθύ ρατσιστικό μίσος», και ότι τα αδικήματα διαπράχθηκαν μέσα σε ένα κλίμα «όχι μόνο ρατσιστικής προκατάληψης, αλλά και εξευτελιστικής κοινωνικής και ταξικής απαξίωσης με την εντύπωση και μόνο ότι ο συνάνθρωπος τους ήταν, ως εκ της καταγωγής του, φτωχός και ευτελής, χωρίς αξία.

Στην Απόφαση του το Δικαστήριο αναφέρθηκε στο σχετικό εθνικό νομοθετικό πλαίσιο, με ειδικότερη αναφορά στο Νόμο που προβλέπει για την Καταπολέμηση Ορισμένων Μορφών και Εκδηλώσεων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας, μέσω του Ποινικού Δικαίου (Ν. 134(I)/2011) - ο οποίος απαγορεύει τη δημόσια υποκίνηση βίας και μίσους κατά συγκεκριμένης ομάδας προσώπων που προσδιορίζεται στη βάση της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας και της καταγωγής (εθνικής ή εθνοτικής) [Βλ. Παρ. 34 (IV)].

Το Δικαστήριο αναφέρθηκε, επίσης, και σε σχετικό διεθνές νομικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένης και σχετικής νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Ενδεικτική ήταν η αναφορά του Δικαστηρίου σε απόσπασμα από Έκθεση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA), στην οποία αναφέρονταν τα εξής:

«Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει αποφανθεί επανειλημμένα ότι οι χώρες πρέπει να αναφέρουν ρητά το κίνητρο στην περίπτωση φυλετικών εγκλημάτων ή εγκλημάτων τα οποία τελέστηκαν λόγω των θρησκευτικών πεποιθήσεων του θύματος. Η παράβλεψη της προκατάληψης ως κινήτρου για την τέλεση ενός εγκλήματος συνιστά

παραβίαση του άρθρου 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Το ΕΔΑΔ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις προκαταλήψεις ως κίνητρο για την τέλεση εγκλημάτων μίσους, καθώς η θυματοποίηση ανθρώπων λόγω της πραγματικής ή της εικαζόμενης υπόστασής τους μεταφέρει ένα ιδιαίτερα ταπεινωτικό μήνυμα: ότι το θύμα δεν είναι ένα άτομο με ξεχωριστή προσωπικότητα, ικανότητες και εμπειρίες, αλλά ένα απρόσωπο μέλος μιας ομάδας η οποία φέρει ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό. Με αυτόν τον τρόπο υποδηλώνεται ότι τα δικαιώματα αυτής της ομάδας μπορούν -ή ακόμη πρέπει- να παραβλέπονται, γεγονός που συνιστά κατάφωρη παραβίαση των βασικών αρχών της ΕΕ για τη δημοκρατία και την ισότητα.»

Στη βάση όλων των πιο πάνω, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι πρωτόδικο Δικαστήριο «παρέλειψε να αποδώσει την δέουσα ή και οποιαδήποτε σημασία στο κίνητρο της προκατάληψης, το οποίο μετατρέπει τα κοινά ή βασικά αδικήματα του Ποινικού Κώδικα («basic crimes») σε «εγκλήματα μίσους» («hate crimes»). Σημείωσε, ακόμη, την παράλειψη της κατηγορούσας αρχής να συμπεριλάβει στο κατηγορητήριο το άρθρο 35^A του Ποινικού Κώδικα που προβλέπει για επιβάρυνση της ποινής σε αδικήματα που έχουν κίνητρο την προκατάληψη. [βλ. Παρ. 34(I)]

Καταληκτικά, το Δικαστήριο έκρινε ότι - για σκοπούς αναμόρφωσης, αλλά και αποτροπής παρόμοιων περιστατικών - αρμόζουσα στην προκειμένη περίπτωση ποινή, ήταν η ποινή της φυλάκισης, και, επέβαλε στις κατηγορούμενες συντρέχουσες χρηματικές ποινές και ποινές φυλάκισης (δύο μηνών), με αναστολή, για τα αδικήματα της δημόσιας εξύβρισης, της κοινής επίθεσης, αλλά και της «υποκίνησης βίας και μίσους»

ΣΤ. Συστάσεις - Κατευθυντήριες Αρχές από Διεθνείς Οργανισμούς Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Πέραν από το (νομικά δεσμευτικό) θεσμικό πλαίσιο που οριοθετεί την άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης, Διεθνείς Οργανισμοί προωθούν, συχνά, την έκδοση Έντυπων (Οδηγών/Κωδίκων/Εγχειριδίων) με συστάσεις, εισηγήσεις ή/και κατευθυντήριες αρχές για καταπολέμησή της ρητορικής μίσους. Μάλιστα, αναγνωρίζοντας την αύξηση των φαινομένων ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, και την ανάγκη αντιμετώπισής του, αρκετά από τα Έντυπα αυτά επικεντρώθηκαν, ειδικά, στην καταπολέμηση του μισαλλόδοξου και ρατσιστικού λόγου που εκφέρεται στα πλαίσια του διαδικτύου (online).

Αναφέρω, ενδεικτικά, τις ακόλουθες σχετικές δράσεις:

- Το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣΤΕ), στα πλαίσια πανευρωπαϊκής εκστρατείας που εγκαινίασε το 2013 με τίτλο “No Hate Speech Movement”, προώθησε την έκδοση Εγχειριδίου για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, μέσα από την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα.¹⁹
- Τον Μάιο του 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με τέσσερις μεγάλες επιχειρήσεις που παρέχουν διαδικτυακές πλατφόρμες (Facebook, Microsoft, Twitter και YouTube), παρουσίασαν έναν «Κώδικα δεοντολογίας για την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο»²⁰
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI²¹), του ΣΤΕ, εξέδωσε τον Δεκέμβριο του 2016, Σύσταση (Recommendation), για καταπολέμηση της ρητορικής μίσους (Σύσταση με αρ. 15).²² Ανάμεσα στις Συστάσεις του ECRI προς τα κράτη μέλη του ΣΤΕ είναι όπως εφαρμόσουν κανόνες ειδικά με τα μέσα επικοινωνίας (συμπεριλαμβανομένων των παρόχων υπηρεσιών διαδικτύου και των μέσω κοινωνικής δικτύωσης) οι οποίοι να προωθήσουν δράσεις για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και να αμφισβητήσουν την αποδοχή της.²³
- Τον Μάρτιο του 2018 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιοποίησε Σύσταση (Recommendation), σχετικά με την ανάληψη μέτρων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο²⁴.
- Αναφορές για την προστασία από ρητορική μίσους στο δημόσιο λόγο περιλαμβάνονται και στις “Συστάσεις για την καταπολέμηση των διακρίσεων και της ρητορικής μίσους στις εκλογικές εκστρατείες”²⁵ που δημοσίευσε τον Μάιο του 2019 το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ανεξάρτητων Φορέων κατά των Διακρίσεων (Equinet). Στις Συστάσεις αυτές το Δίκτυο Equinet, αφού αναγνώρισε «ότι η ελευθερία της έκφρασης είναι ένα από τα πιο βασικά ανθρώπινα δικαιώματα», υπενθύμισε «ότι η ελευθερία της έκφρασης δεν είναι απόλυτη, καθώς είναι αναγκαίο να αποτρέπεται η ρητορική μίσους, η οποία ορίζεται ως κάθε μορφή έκφρασης που διαχέει, υποκινεί, προωθεί ή δικαιολογεί την έχθρα που βασίζεται στη μισαλλοδοξία.»

¹⁹ *Bookmarks-A manual for combating hate speech online through human rights education*(Rev. edition 2016)

²⁰ “Code of conduct on countering illegal hate speech online”

²¹ European Commission against Racism and Intolerance

²² ECRI General Policy Recommendation N°15 on Combating Hate Speech - adopted on 8/12/2015

²³ Σύσταση αρ. 7 : “ .. governments of member States: .... use regulatory powers with respect to the media (including internet providers, online intermediaries and social media), to promote action to combat the use of hate speech and to challenge its acceptability, while ensuring that such action does not violate the right to freedom of expression and opinion....”

²⁴ Commission Recommendation of 1.3.2018 on measures to effectively tackle illegal content online]

²⁵ Recommendations on Combatting Discrimination and Hate Speech in Election Campaigns

Z. Ρητορική Μίσους και Διαδίκτυο

Η ρητορική μίσους είναι σήμερα ένα υπαρκτό και εντεινόμενο πρόβλημα στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, το οποίο οδηγεί σε περιθωριοποίηση ανθρώπων, κοινωνικές εντάσεις και παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ιδιαίτερα ανησυχητική είναι η αυξανόμενη παρουσία της ρητορικής μίσους στον δημόσιο λόγο, η οποία, επειδή ακριβώς εκφέρεται στη δημόσια σφαίρα και επηρεάζει μεγάλα τμήματα της κοινωνίας, εγκυμονεί περισσότερους κινδύνους για την υπόθαλψη γενικευμένης κοινωνικής εχθρότητα εις βάρος ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, όπως είναι οι μετανάστες, οι εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες και τα ΛΟΑΤΙ άτομα.

Εξάλλου, είναι η αναγνώριση της σοβαρότητας και της συχνότητας του φαινομένου της ρητορικής μίσους, και των επιζήμιων επιπτώσεων που μπορεί να έχει στις κοινωνίες της Ευρώπης, που οδήγησε ευρωπαϊκούς θεσμούς στην ανάληψη δράσεων για καταπολέμησή της, με ειδικότερη μάλιστα έμφαση, τα τελευταία χρόνια, στη διαδικτυακή ρητορική μίσους.

Ο χώρος του διαδικτύου αποτελεί δημόσιο χώρο έκφρασης ιδεών και ενημέρωσης, στα πλαίσια του οποίου, δυστυχώς, τα τελευταία χρόνια, τα φαινόμενα ρητορικής μίσους είναι ιδιαίτερα αυξημένα.

Σε διαδικτυακή έρευνα που έγινε το 2015 στο πλαίσιο της εκστρατείας No Hate Speech Movement του Συμβουλίου της Ευρώπης, το 78% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι συναντούσε ρητορική μίσους στο διαδίκτυο σε τακτική βάση. Οι πιο συχνοί, δε, στόχοι της ρητορικής μίσους ήταν τα ΛΟΑΤΙ άτομα (70%), και οι γυναίκες .

Η δημοσιοποίηση ξενοφοβικών και ρατσιστικών απόψεων μέσω του διαδικτύου είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη δεδομένου ότι το διαδίκτυο, ως μέσο μαζικής επικοινωνίας που εκτείνεται σε παγκόσμιο επίπεδο, υπερβαίνει σε αμεσότητα και διεισδυτικότητα τα παραδοσιακά μέσα πληροφόρησης (όπως ο έντυπος τύπος, το ραδιόφωνο, και η τηλεόραση).

Επιπρόσθετα, το διαδίκτυο, παρέχει σε κάθε άνθρωπο που έχει πρόσβαση σε αυτό, τη δυνατότητα να είναι δημόσιος ομιλητής και, όπως σημείωσε και το ΕΔΔΑ, να διαδώσει τις όποιες απόψεις του παγκοσμίως μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα και να τις καταστήσει διαθέσιμες δημόσια για πολύ καιρό .

H. Γενικές Διαπιστώσεις

Σημειώνω εξ αρχής την εξαιρετικά μεγάλη σημασία που έχει σε μία δημοκρατική κοινωνία, το ιερό δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης ώστε όλα τα πρόσωπα να ασκούν το θεμελιώδες – και νομικά κατοχυρωμένο - δικαίωμα τους να εκφράζονται ελεύθερα και να διατυπώνουν τις θέσεις και απόψεις τους, ακόμη κι όταν αυτές ενοχλούν, θίγουν ή σοκάρουν κάποιο μέρος της κοινωνίας.

Παράλληλα, όμως, θα ήθελα να υπενθυμίσω το γεγονός ότι το δικαίωμα αυτό κουβαλά ένα τεράστιο φορτίο ευθύνης έκφρασης λόγου η οποία δυναμώνει ανάλογα με τον αριθμό των προσώπων στα οποία απευθύνεται κάποιος αλλά και την δεσπόμενη θέση την οποία κατέχει και γι' αυτό θα πρέπει να εξισορροπείται και να σταθμίζεται με τη προστασία όλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Για αυτό τον λόγο, όπως επεξηγήθηκε και πιο πάνω, έχει διεθνώς αναγνωριστεί, και νομοθετικά κατοχυρωθεί, ότι το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης μπορεί να τύχει περιορισμών όταν απειλείται «η υπόληψη ή τα δικαιώματα άλλων προσώπων» - όπως είναι και οι περιπτώσεις που εκφράζονται απόψεις που προάγουν ή υποκινούν το μίσος και την εχθρότητα έναντι συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού.

Φαινόμενα ξενοφοβικού λόγου στη δημόσια σφαίρα, απότοκα κυρίως του μεταναστευτικού και προσφυγικού ρεύματος που παρατηρείται τα τελευταία 25 περίπου χρόνια, παρατηρούνται δυστυχώς και στον τόπο μας. Τούτο μάλιστα έγινε ακόμη πιο έντονο τα τελευταία χρόνια, υπό το φως της οικονομικής κρίσης η οποία δημιούργησε ξενοφοβικά αντανάκλαστικά έναντι των μεταναστών, των αιτήτων ασύλου και των προσφύγων που ζουν στην Κύπρο, σε σημαντικό κομμάτι της κοινωνίας.

Το περιστατικό που αναφέρθηκε πιο πάνω, κατά το οποίο κύπριες γυναίκες επιτέθηκαν με ακραίους ρατσιστικούς χαρακτηρισμούς και χειρονομίες εναντίον Ρωσίδας που ζει μόνιμα στην Κύπρο, συνηγορεί στην πιο πάνω θέση. Η ένταση δε των ρατσιστικών προσβολών και η καταρράκωση της αξιοπρέπειας του θύματος, στη βάση της εθνικής της καταγωγής, ήταν αυτά που μας οδήγησαν, μετά τη δημοσιοποίηση του σχετικού βίντεο, σε άμεση ανακοίνωση καταδίκης του περιστατικού από μέρους μου.

Χαιρετίζω, συναφώς, την πρόσφατη απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου σε σχέση με το περιστατικό και την επιβολή αποτρεπτικών ποινών στις δράστριες των ρατσιστικών αδικημάτων.

Έχοντας μελετήσει με ιδιαίτερη προσοχή τα διαδικτυακά δημοσιεύματα και τις αναρτήσεις στις οποίες αναφέρονται τα παράπονα που μου υποβλήθηκαν, αναπόφευκτα διαπιστώνεται ότι σε αυτά, περιλαμβάνονταν θέσεις και απόψεις που, ανεξαρτήτως προθέσεων εκείνων που τις εξέφρασαν, ήταν μειωτικές και προσβλητικές προς συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων και συνέτειναν στην καλλιέργεια αρνητικών στερεότυπων και εχθρότητας εναντίον τους, στη βάση της καταγωγής ή/και της θρησκείας τους.

Ειδικότερα, αναφέρω τον προβληματισμό μου σε σχέση με τις ακόλουθες αναφορές στα επίμαχα δημοσιεύματα/αναρτήσεις σημειώνοντας :

- Την ακραία, και απεχθή, ρητορική μίσους που αναπτύχθηκε από αριθμό αναγνωστών του δημοσιεύματος, σε αναρτήσεις τους κάτω από δημοσίευμα για αλλοδαπό που απειλούσε ότι θα αυτοκτονήσει, με την οποία, μερικοί αναγνώστες δεν δίστασαν ακόμη και να ενθαρρύνουν/προτρέψουν, με χλευασμό, τον θάνατο του αλλοδαπού στον οποίο αναφέρεται το δημοσίευμα.
- Τις προσβλητικές και υποτιμητικές αναφορές στις αλλοδαπές γυναίκες που επισκέπτονται τον δημόσιο κήπο της Πάφου, με τις οποίες έμμεσα διασυνδέεται η εθνική τους καταγωγή με την πορνεία.
- Τα έντονα ρατσιστικά σχόλια με τα οποία, πολίτες, εύχονταν βασικά τον θάνατο γυναίκας από τη Βόρειας Μακεδονία και άντρα από την Αίγυπτο, αποκλειστικά και μόνο στη βάση της καταγωγής τους.

Θ. Στόχοι

Σκοπός της παρούσας Τοποθέτησης δεν είναι να αποδώσει ευθύνες ή να κρίνει κατά πόσο διαπράχθηκαν στην προκειμένη περίπτωση οποιαδήποτε ποινικά αδικήματα.

Εξάλλου, ακόμη και στις περιπτώσεις που ο μισαλλόδοξος λόγος είναι συγκεκαλυμμένος, και δεν φτάνει στο βαθμό του να συνιστά ποινικό αδίκημα, ή δεν περιέχει το στοιχείο της υποκίνησης, οι συνέπειες της έχθρας και ο αντίκτυπος του σε επίπεδο ατόμων και κοινωνίας εξακολουθούν να αρνητικές και να διακυβεύουν την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα συνανθρώπων μας, αλλά και να δημιουργούν ένα μιμητισμό και αποδοχή ή οποία δύναται να οδηγήσει σε εγκλήματα μίσους.

Στόχος μας, όπως αναφέρθηκε και στη εισαγωγή της Τοποθέτησης, είναι κυρίως η ενημέρωση για το θεσμικό πλαίσιο που σταθμίζει τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης σε σχέση με τη ρητορική μίσους ή έχθρας και να καταθέσω για δημόσιο προβληματισμό τις θέσεις, διαπιστώσεις και εισηγήσεις μου για τα ζητήματα αυτά.

Ειδικότερα, θα ήθελα να αναδειχθεί ο κρίσιμος ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν τα ΜΜΕ, (τόσο στον διαδικτυακό χώρο όσο και εκτός αυτού), στην καταπολέμηση του φαινομένου της ρητορικής μίσους και στον σεβασμό των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των πολιτών, χωρίς διακρίσεις. Παράλληλα, μέσω του πολυδιάστατου κοινωνικού τους ρόλου, τα ΜΜΕ μπορούν να συνδράμουν στην απάμβλυνση των φαινομένων ξενοφοβίας που ήδη υπάρχουν, την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και την προαγωγή κουλτούρας αποδοχής και αλληλοκατανόησης μεταξύ όλων των κατοίκων της Κύπρου, ανεξαρτήτως καταγωγής.

Παράλληλα, θα ήθελα να επισημάνω την ευθύνη που έχει η Αστυνομία να εφαρμόζει τον Νόμο που απαγορεύει τη δημόσια ρητορική μίσους, και να διώκει ποινικά τα άτομα που δημόσια υποκινούν βία ή μίσος κατά συγκεκριμένων ατόμων ή ομάδων προσώπων, λόγω ενός ιδιαίτερου χαρακτηριστικού τους.

I. Εισηγήσεις

Για επίτευξη των πιο πάνω στόχων, προτείνω όπως τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ενημέρωσης:

Εγκαθιδρύσουν ένα σύστημα ελέγχου των σχολίων των αναγνωστών τους, ώστε να εντοπίζουν και να διαγράφουν, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, εκείνα τα σχόλια που συνιστούν ρητορική μίσους. (Υπενθυμίζω σχετικά τη θέση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Delfi AS v. Estonia* ότι οι ιστοσελίδες έχουν αστική ευθύνη για τυχόν προσβλητικά σχόλια αναγνωστών τους, και ότι, η εγκατάσταση ενός συστήματος ελέγχου και έγκαιρης αφαίρεσης προσβλητικών αναρτήσεων, θα ήταν ένα πρόσφορο μέτρο από μέρους τους, για αποτροπή παραβιάσεων δικαιωμάτων τρίτων προσώπων).

Εισηγούμαι επίσης όπως η Αστυνομία:

- α. Στα πλαίσια τη δράσης της για καταπολέμηση του ρατσισμού και των διακρίσεων, θέσει ανάμεσα στις προτεραιότητές της, την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο δημόσιο λόγο.**
- β. Προβεί σε ενέργειες, και λάβει μέτρα, που θα διευκολύνουν τον εντοπισμό, την καταγραφή και τη διερεύνηση δημόσιων δηλώσεων, δημοσιευμάτων ή αναρτήσεων που συνιστούν ρητορική η οποία απαγορεύεται από τον νόμο.**
- γ. Σε περιπτώσεις που εντοπίζει (ή που τίθενται υπόψη της από πολίτες ή ΜΚΟ) περιπτώσεις ακραίας ρατσιστικής ρητορικής, προωθεί, σε συνεργασία με την Νομική Υπηρεσία, την αποτελεσματική δίωξη όσων έχουν διαπράξει τα σχετικά αδικήματα.**
- δ. Εκπονήσει προγράμματα επιμόρφωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης των μελών της ειδικά σε ζητήματα ρητορικής μίσους και αποτελεσματικής αντιμετώπισής της.**

Την παρούσα Τοποθέτηση διαβιβάζω, για σκοπούς προβληματισμού και εφαρμογής των πιο πάνω συστάσεων/εισηγήσεων μου, στον Αρχηγό Αστυνομίας.

Διαβιβάζω επίσης την Τοποθέτηση στην Ένωση Συντακτών Κύπρου και στον Σύνδεσμο Εκδοτών και Εφημερίδων, με την παράκληση όπως προωθήσουν αντίγραφο της Τοποθέτησης σε όλα τα μέλη τους για ενημέρωση.

Για σκοπούς ενημέρωσης διαβιβάζω επίσης την Τοποθέτηση και στην Επιτροπή Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας.

Μαρία Στυλιανού-Λοττίδη

**Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας
Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων**

Φορέας Ισότητας και Καταπολέμησης των Διακρίσεων

Εθνική Αρχή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων